

GOGA

Velibor Čolić

Priročnik za izgnance

Uspešno izgnanstvo
v petintridesetih korakih

*Revno življenje, v izgnanstvu, a na svobodi. Slabo stanovanje,
slaba postelja, slaba hrana.*

Kaj zato, če je telesu tesno – da je le duh na prostosti!

VICTOR HUGO

Vsa človeška nesreča izvira iz upanja.

ALBERT CAMUS

1

Osemindvajset let mi je in v Rennes prispem opremljen samo s tremi francoskimi besedami – Jean, Paul in Sartre. Imam tudi vojaško knjižico, petdeset *deutsche* mark, kuli in veliko oguljeno olivno zeleno potovalko jugoslovanske znamke. Njena vsebina je skromna: en rokopis, nekaj nogavic, brezoblični kos mila (podoben crknjeni žabi), fotografija Emily Dickinson, ena srajca in pol (zame je srajca s kratkimi rokavi zgolj polovica srajce), rožni venec, dve (nepopisani) razglednici Zagreba in zobna krtačka. Konec poletja 1992 je, toda oblečen sem kot za odpravo na severni pol: nosim dve jakni iz nekega drugega časa in dolg šal, na nogah pa imam pošvedrane škornje iz semiša, neštetokrat prebičane od dežja in vetra. Gol v sedlu sem, popotnik z obrazom, ki ga je izklesal metafizični hlad, ta zadnji stadij osamljenosti, izčrpanosti in gorja. Brez čustev, brez strahu in brez sramu.

Pred železniško postajo v Rennesu odložim potovalko in dolgo motrim svojo novo domovino.

Zamrmram si bedasto in otročjo pritožbo, čeprav vem, da besede ne morejo ničesar izbrisati, da moj jezik nima več nobenega pomena, da sem daleč, da je ta *daleč* postal moja domovina in usoda ... Zdi se mi, da sem se

pogreznil v nekakšno podvodno veselje, kjer vsako kret-njo, gib in besedo pogoltne zastrašujoča tišina. Kot sanje, iz katerih se ne zbudiš; kot čuden ples dveh ločenih svetov. Poberem potovalko in stopim na ulico. Hodim počasi kot kakšen nedeljski sprehajalec. Navsezadnje se mi nikamor ne mudi. V manj tragičnih okoliščinah bi se nemara počutil svoboden kot potepuh. Zdaj pa zgolj iščem park in klopco, na kateri bi se spočil in končno premislil, kje bom preživel svojo prvo noč v Rennesu. Stezica v parku pod mojimi nogami je bela, zdi se mi, kot da hodim po puhu. Tega krasnega poletnega popoldneva je potka obrobljena s čudovitimi belimi cvetkami, ki jim zaradi njihove lepote pravijo čipke kraljice Ane. Ko se usedem, zaslutim, da se na nebu pripravlja svinčen dež. Oblakov je malo, nebo je še zmeraj modro in brez posebnosti, veter plah, a kljub temu čutim, da dobri Bog v svojem kotlu cmari hladen tuš, da bi mi zaželel dobrodošlico. V Parc des Tanneurs vlada mir. Dolge sence dreves mi pri nogah rišejo osupljivo arabesko, podobno pravkar oživiljeni sliki, ki mi lenobno poplesuje pred očmi. Iz njih se za nekaj trenutkov trudim razbrati smiselno podobo. Vsemogočnega iščem tam, kjer zagotovo tiči – v naravi, kot da je še stari bradač očaran nad tem bežnim trenutkom veličastnega spokoja. Seveda razmišljam o smrti. A malo, karseda malo. Da se je ne bi tako bal, se že tedne navajam na sila preprosto, sila nefilozofsko misel: naenkrat je vsega konec in nastopi popolna tema. Spomin je izbrisan. Ta nič si predstavljam kot tihoten kraj nekje med nebom in listi platan, ki rahlo trepetajo v vetriču. Kadim in ko priletijo prve kaplje, se vse razjasni. Ne čutim več klopce, še manj jezo ali žalost.

Kaplje topotajo kot vojaški mimohod. Zdi se, kot da za sabo trudoma vlečejo duše pokojnikov. Po asfaltu rišejo mokre vrtnice in se nabirajo v zrcalom podobne luže. Nato se začne dež razposajeno poigravati s praznimi pločevinkami, s plastičnimi vrečkami. Na njem je nekaj čutnega, kot v očeh pijanih žensk, ki jih muči nespečnost. Ni me več strah, a me tudi ne razganja od poguma. Pod krošnjo drevesa prisluškujem dežju. Brez utvar.

Vojak sem. Na daleč razločim vonj človeškega trupla, vem, da je rana v trebuhu najhujša od vseh in da imajo vsi mrličji spokojen, voščen obraz odhajajočih. V strelskih jarkih ne nosim čelade. Ves čas se tresem, skrivaj bruham, pišem epitafe domovini, na rokavu srajce nosim bosansko zastavo. Tovariši pravijo: »Glej, to je dober Hrvat, za Bosno je ...« Vojak sem. Ob večerih sem pijan, s soborci prepevam lepe žalostne balade ter sanjarim, da postajam nekaj drugega, karkoli drugega – mravlja, drevo, ptica, kača. Sanjarim, da nisem več človek. Zaman. Vojak sem. Imam svojo kalašnikovko, svoje ničvredno telo, knjigo Emily Dickinson in vojni dnevnik z molitvijo svetega Avguština, skrbno prepisano z velikimi črkami.

Strah me je. Svojih osem ur v jarku oddelam z mučnim hladnim žarom v želodcu. Streljam na nevidnega sovražnika, potem skrivaj bruham in si predstavljam, da sem nekje drugje, kjerkoli drugje. Bolj ko je moj položaj brezupen, slajše so moje sanjarije. Sanjarim o svili, ki objema telesa in jim daje nove obrise, sanjarim o nebu in morju, o slanih dubrovniških jutrih in o snegu, puhu mojega otroštva, ki vsako leto med obema božičema, katoliškim in pravoslavnim, bogato okraši naše hribe.

Sanjam o vlakih in o dežju, o poljubih in o najlepših puncah z gimnazije.

Predstavljam si, da sem v tem svetu in času brez konca preprost kot drevo ali kamen. Zamišljam si, da sem kralj mravelj in muh, poveljnik oblakov; vsakič, preden grem v jarek, jih skličem v postroj in jim zabičam, naj pri priči zapustijo naše nebo in poiščejo drugo, mirnejšo, razumnejšo modrino. Popolna tarča sem. Moja glava, noge in trup so pogosto na ogled srbskim ostrostrelcem. Ne vem, zakaj nihče ne strelja name. Najbrž je prelahko. Nisem kaj prida trofeja, moje življenje je navsezadnje vredno manj kot krogla s črnega trga.

Vem, da nikomur nič več ne pomenim. Niti človek nisem. Sem le senca med sencami.

*

Po dolgem popotovanju skozi spečo Evropo prispem v Francijo. Prečkam Hrvaško, Slovenijo, Avstrijo in ponovno združeno Nemčijo. Prečkam sramotni molk in ravnodušnost sveta, zvezdne noči in jutranjo roso, vaške poti in dolge transverzale od vročine zmečanih avtocest. Pokukam onkraj pokojne železne zavese, še vedno jasno vidne v modi in arhitekturi. Za neko bencinsko črpalko v Avstriji se razjočem, hlipam pred opečnatim zidom, pod neonsko lučjo, ob napevu, ki mi bedasto, vztrajno šepeta *moonlight shadow, moonlight shadow*, kot bi me hotel še enkrat opomniti, da sem pri koncu svojega prvega življenja. Z začetkom drugega dejanja, v katerem bom izgnanec, se napoveduje dolgo obdobje zatajevanih čustev. Težek, hladen in odrasel čas.

Na Zahodu nič novega, si rečem, ena meja za drugo.
Policaji in carina, carina in policaji.

*

Sedim na tisti klopici v Rennesu. Na mesto se zliva mlačna
blagoslovljena voda. Polagoma se zavem, da sem begunec.
Človek brez dokumentov in brez obraza, brez sedanjosti
in brez prihodnosti. Človek s težkim korakom in strtim
telesom, roža zla, nezemeljska in razpršena kot cvetni
prah. Nimam več imena, nisem več ne velik ne majhen,
nič več sin ali brat. Sem od pozabe premočen pes v dolgi
noči brez jutra, brazgotinica na obrazu sveta.

Begunec sem.

Danes in jutri.

Tukaj ali drugje.

V dežju in soncu, tako poleti kot pozimi.

Pred moškimi in ženskami.

Pred modreci in norci, med drevjem in v travi.

Kakor v mestu, tako na vasi.

Begunec sem.

Kakor v nebesih, tako na zemlji.

2

Že prve dni izgnanstva me obsede misel, da imam nekakšnega raka: na grlu ali pljučih, tumor na možganih ali posebej potuhnjenega škarjarja v črevesju. V resnici nisem hipohonder, le sveto sem prepričan, da trpim za boleznimi svojih treh trenutno najljubših umetnikov.

Zjutraj sem Modigliani in jetično pokašljujem, popoldne imam pljučnega raka z imenom Raymond Carver, zvečer pa sem alkoholik, se pravi Hemingway. In tako naprej. Naslednji dan sem slep kot Borges, božjasten kot Dostojevski in spet pijandura kot Fitzgerald. Izbire je na pretek, zgodovina književnosti spominja na medicinski slovar.

Moj rokopis je pravi rokopis, napisan na roko. V vrsticah, ki jih pišem tesno skupaj, da bi prihranil prostor, naštevam svoja opažanja, razmišljanja in zamere. Istočasno sem proti vojni in proti miru, humanist in nihilist, nadrealist in konformist, balkanski Hemingway in verjetno največji jugoslovanski lirski pesnik našega časa. Samo nekaj je: moja besedila so veliko slabša od mene samega. Moj *Weltanschauung* je univerzalen, moje pisanje pa zgolj neskončen seznam stvari in oseb, ki jih ne bom nikoli več videl.

V sanjah me pogosto obiskujejo neko mesto in neka ženska, nato še neko drugo sonce. Mesto iz sanj je čudna mešanica mojega rojstnega mesteca, Sarajeva in Dubrovnika. Ženska je visoka, čutna in nežna svetlolaska z dolgimi, oranžno lesketajočimi se lasmi. Sonce je bleda in otožna zvezda, podobna Lorcovi luni, zaščitnici ciganov, tatov in potepuhov.

Težave imam s prebujanjem. Čas prebujanja je zmeraj mučen. Rad bi ostal na tem južnem kraju, želim si poljubiti lepo Skandinavko, hočem se sprehoditi po znanih, domačih ulicah svojega otroštva. A brž ko prestopim mejo med dvema svetovoma, se znova najdem v zaprti, temačni in hladni sferi svoje sobe. Žalosten sem in jezen. Sanjarim o tem, da bi se spremenil v prezimujočega medveda, mumijo, povito v privede. Hrepenim po tem, da bi postal eden od sedmih spečih iz Efeza, pogreznjen v tristoleten spanec. Za vse večne čase bi rad prebival v svojih sanjah, živel drugačno, nezemeljsko in lahkotno življenje, užival v čarobnem obstoju brez bolečine. In predvsem brez izgnanstva.

*

Novi svet okoli mene je oglat in nevaren. Zdi se mi kot orjaški flipper. Kamorkoli grem, se zaletavam: v piščal, v boke, v ramena in v ubogo glavo. Zmeraj so mi napoti kakšen stol, rob mize ali prenizka vrata. Z vso silo butnem vanje, zakrvavam. Občutek imam, da mi ta skupek drobnih poškodb dokazuje, da sem še vedno živ in zdrav. Neprilagojen sem. Moja Francija je sestavljena iz tesnih prostorov in zlih predmetov. Sem slon v svetu iz porcelana, polnem

vljudnih in okretnih ljudi, ki z osupljivo lahkoto vijugajo med njegovimi pastmi.

Neverjetno, zavzdihnem, le kako lahko v tako majhen prostor stlačijo toliko reči? To jim uspeva še bolje kot nam v Bosni. Mi smo samo poskusili zgraditi tri velike države v eni majhni.

*

Kakšna dva tedna sem goreč katolik. Postopam okoli katedrale svetega Petra v Rennesu in dajem zadnje fičnike za sveče. Vsak dan prižgem eno za sveto Rito, zavetnico izgubljenih primerov, za Milesa Davisa, kralja angelov, in za svetega Krištofa, varuha popotnikov. Za svetega Frančiška Asiškega, ki se je pogovarjal s pticami, za Antona Padovanskega, ki nam pomaga najti, kar smo založili, in včasih za naše drage pokojnike. Toda kmalu odneham. Kot mnogi reveži sem tudi sam strasten kadilec. Denar za sveče začnem zapravljati za cigarete.

Kaj pa, si rečem, če bi namesto sveče prižgal cigareto? Moji svetniki in svetnice bi to gotovo razumeli. Vojna je.

Nad nedeljskimi mašami sem razočaran. Poljubljanje oltarja in branje psalmov, župnikovo pridiganje – vse to je prezapleteno, preveč zagonetno ... Nobene molitve ne poznam. Resnici na ljubo znam začetek očenaša in zdravamarije, a to ni dovolj, da bi me Nebeška sila v celoti razumela. Obdan s peščico imenitnih gospa sedim čisto zadaj in čakam zname nje ali čudež. Najbrž sem preveč neučakan; Stvarnik deluje v večnosti, moja usoda pa je zgolj bežen trenutek.

Župnik, ki mašuje v katedrali svetega Petra, je Vietnamec. Še vedno mlad, zalit in mehkužen moški, evangelijski

mišelinko s prijetnim, blagim, skoraj ženskim glasom. Je živo nasprotje razpotegnjenih postav apostolov in Kristusove askeze. Predstavljam si njegove negovane dlani, gladko evnuško telo ter znoj, ki mu meži s hrbta, medtem ko pred oltarjem žebra molitvice. Okoli njega si zamišljam kri in pozlato, baročno vzdušje, ki me spominja na slike flamskih mojstrov. Iščem resnično božjo besedo, ampak župnik ima očitno druge opravke.

Bog lovi duše na trnek, hudič pa z mrežo.

*

Nekega ponedeljkevega jutra sedim na klopci in kadim. Iz notranjega žepa privlečem rožni venec. Mali Jezus je videti zaskrbljen in utrujen, motri me z drobnimi očesci. Zdi se mi, kot da mu rane znova krvavijo.

»Si še tam, na križu? Še nisi šel? Dva tisoč let je dolga doba.«

»*Timor mortis*,« mi reče, »*conturbat me ...*«

»Hecen si,« pripomnim.

»Ne,« zavzdihne Jezus, »nisem hecen. Božji sin sem ...«

Previdno, kot bi bil zares narejen iz dragocene in krhke snovi, odložim rožni venec na klopcu. Potem vstanem in se znova brez pravega cilja sprehodim skozi mesto.

3

Nedavno obnovljeni azilni dom v Rennesu me spominja na mojo gimnazijo. Velika steklena vrata, neskončni hodniki, le da so namesto učilnic sobe za begunce. V avli visi zemljevid sveta z zastavicami držav stanovalcev. Konec poletja 1992 je v Rennesu zbrana vsa beda sveta. Irak in Bosna, Somaliya in Etiopija, več držav nekdanjega sovjetskega bloka. Za povrh je tu še nekaj poklicnih potepuhov, ki so že dolgo, nemara od nekaj, izgubljeni med raznimi upravami in mejami, med resničnim svetom in podtaljem drugorazrednih državljanov brez dokumentov, obraza in upanja.

Sprejme me gospa z ogromnimi očali. Govori po tihem in me gleda naravnost v oči. Zame je to prvič. Odkar sem prišel v Francijo, se vsi, vključno z dobronamerneži, z mano pogovarjajo zelo na glas in v kratkih stavkih, na primer: Ti ... jesti ... ja ... njam, njam, uuu, kako je dobro ... ali: Ti, počakati tukaj! Tukaj počakati!

Tokrat pa je drugače. Gospa mi čisto po tihem – in kot po čudežu vse razumem – razloži delovanje azilnega doma. Razberem, da bom dobil enoposteljno sobo, tako za samske, da sta kopalnica in kuhinja skupni, da mi pripada tudi tečaj francoščine za nepismene odrasle, ki poteka trikrat na teden.

Nekoliko sem užaljen:

»I have *univerzitetna diploma*, I am a writer, novelist ...«
 »Ni važno, mali moj,« odvrne gospa. »Tu začnejaš
 znova ...«

*

Moja soba spominja na meniško celico: kovinska postelja, mizica, stol in okno s pogledom na parkirišče supermarke-
 ta. Izčrpan sem, besen nase, na vojno, na ves svet. Očitno je,
 da ne spadam sem. V primerjavi z drugimi prebivalci doma
 se počutim večvreden. Bral sem Edgarja Allana Poeja in
 Kafko, poznam razliko med realizmom in nadrealizmom.
 V Jugoslaviji so mi dali silno pomembno literarno nagrado.
 Poslušam džez, Milesa, Mingusa in Coltrana, okoli mene
 pa sami ubogi kmetje, pastirji in reveži tretjega sveta. Že
 res, da sem trenutno v težavah, vendar imam še toliko
 povedati, toliko prispevati, zato se mi zdijo moje nove
 življenjske razmere ponižujoče. Odložim potovalko in se
 takoj odpravim ven.

*

S petdesetimi *deutsche* markami v žepu jo mahnem v
 center. Med hojo molim k Johnu Fanteju in k Juliu Cortá-
 zarju, k velikemu Baudelairu in k nesmrtnemu Apollina-
 iru; Hemingwayevo brado in Balzacov vamp, Kunderovo
Neznansko lahkost bivanja in Sábatovega *Angela* rotim,
 naj mi prihitijo na pomoč. Zaman stiskam pesti, prekli-
 njam. Ne premorem ventilov, da bi sprostil naraščajoče
 nezadovoljstvo. Premorem le trapast, nekoristen ponos,
 zavračanje svoje usode, hladno mržnjo. Nervozen sem,
 groza me je novega življenja od danes do jutri.

*

Ko me okoli dveh zjutraj vržejo iz bara, se, kot se megleno spominjam, zaderem: »Tega ne smete, jaz sem Jacques Dutronc!«; toda varnostnik se za moje ugovore ne zmeni. Rezultat izleta v mesto: še vedno sem jezen begunec, le da sem zdaj tudi pijan kot mavra in brez petdesetih mark. Povratek v dom je dolg in naporen. Zmedeno iščem pot v nepregledni megli noči in piva. Prve pol ure prepevam naše jugoslovanske pesmi, potem se izgubim v predmestju, in ko končno zagledam tablo z napisom *Dom Guyja Houista Rennes*, sem strašansko utrujen.

Pod budnim, a mrkim vratarjevim očesom vstopim v sobo, se sezujem in se pogreznem v takojšen globok spanec brez sanj.

*

Po enem tednu imam dva nova prijatelja. Dva nekdanja ruska vojaka, ki sta preplezala berlinski zid, prečkala Belgijo in Nizozemsko ter nazadnje pristala v tem francoskem domu. Aleksander Terohin je visok in postaven, plavolas kot žitni klas, z obrazom, ki ga je že načel alkohol. Po hodnikih se sprehaja goloprs, mišičast in bleščoč kot slovanski bog. Na njegovi svetli koži je nekaj modrih madežev – neka tresoča se, negotova roka je vanjo vte-tovirala imeni mesta in dekleta: Samara in Tamara, ki se rimata kot začetek kakšne Jeseninove pesmi. Malo niže, na podlakti, sta rdeča zvezda in čudna, okorno nakracana morska deklica; umetnika ruske mornarice so pri delu najbrž ovirali visoki valovi baltskega morja. Aleksandrov

prijatelj Volodja Kudačov je njegov Sančo Pansa. Mali, čokati, skoraj predebeli Volodja spominja na zavaljeno podgano. Ima oči bolnega prašiča ter dolge rumene zobe, ki mu štrlijo iz ust. Po vsakem kozarčku se živahno potrepnja po trebuhu in nama pripoveduje o svojih seksualnih podvigih v Berlinu.

»Nemke,« pravi, »niso vse prostitutke. Ene to počnejo tudi zastonj.«

Sporazumevamo se v mešanici ruščine, srbohrvaščine in preprostih nemških stavkov. Vesel sem, da imam svojo klapo, čeprav nikoli ne sodelujem v pretepih s črnici in Arabci, ki jih moja nova prijatelja kar naprej izzivata.

»Tukaj je Evropa,« lajna Aleksander, »naj grejo nazaj med svoja smrdljiva plemena.«

Tu in tam preživimo kakšen miren prijeten večer. Sedimo na parkirišču za domom, pijemo, pojemo in ves čas primerjamo svoje čudovite dežele s to čudno Francijo.

»Kako je hecna ta Francija,« razpreda Aleksander, »tukaj je bel kruh cenejši od črnega.«

»Pa solato jejo pred mesom,« pravi Volodja, »ne skupaj, tako kot pri nas ...«

»Ja, ja,« resno dodam. »Ti Francozi pa njihovih tavžent smrdljivih sirov ... Pri nas imamo dve vrsti sira – slanega in manj slanega –, za ostalo pa se znajdi, kakor veš in znaš.«

Potem nazdravimo in izpijemo na dušek, po slovansko.

*

Z ruskima pajdašema imamo vedno enak obred. Dva šestorčka najcenejšega piva, potem si Rusa namešata svoj

fighting cocktail (steklenica cenene limonade, pomešana s petinsedemdeset odstotnim lekarniškim alkoholom), jaz pa, da bi se čim prej asimiliral, popijem steklenico deželnega, najraje rdečega vina. Nato se vsak po svoje sooči s pijanostjo. Rusa se dereta po hodnikih, jaz pa z obrazom, zaritim v blazino, jokam v svoji sobi.

»Samo še enkrat reci, da si pesnik,« me redno opominja Aleksander, »pa te bom na gobec!«

»Pesnik sem,« odvrnem.

Takrat me prijateljsko, a krepko useka. In spet nazdravimo, pijemo in ves glas zapojemo *Kalinka, Kalinka majá ...*

Pustim, da mi kri teče in kaplja na srajco. Moja kri, obraz in telo niso več pomembni. So zgolj nizka cena, ki jo plačam, da se izognem neskončnim samotnim nočem v svoji sobi. Kar naj teče, nič za to. Omrtvičen od alkohola in strašnega metafizičnega hladu, ki me prežema, se zavem, da ima vse na tem svetu svojo ceno. V primerjavi z razdejanim življenjem kakšnega Šalamova ali Pasternaka, si rečem, je krvaveč nos prava figa.

*

Včasih gremo zvečer v mesto. Zmeraj hodimo po jasno določenih pravilih, midva z Aleksandrom spredaj, Volodja pa nekaj korakov za nama. Glasni smo in polni samih sebe. Aleksander je živčen, Volodja je debel, jaz pa sem z njima.

V temačnih bifejih zganjamo kraval. Naročimo tri kozarce, v katere si naravnost iz svoje steklenice nalivamo industrijsko vodko. Glasni smo in vsako besedo podpremo

s široko kretnjo. To je klavrn ritual. Aleksander si sleče srajco, Volodja poskuša s šanka ukrasti nekaj pepelnikov, jaz pa sem še vedno z njima.

Ko smo krepko nadelani, počakamo, da nas vržejo iz bifeja.

»Vsak Bog ima pijanca, ki ga varuje,« zatrobim, ko se s prijateljema opotekamo proti domu.

*

Nekega jutra nas pokličejo v direktoričino pisarno. Za pisalno mizo sedi polkovnik tujske legije in kadi kubansko cigaro. Molče si ga ogledujem. To je obraz moškega srednjih let, ki izžareva umirjeno samozavest, ovalen, s pravilnim nosom in usti, s sivečimi, po vojaško ostriženimi lasmi in modrimi očmi. Tri korake za njim stoji njegov narednik. Pokončen je kot smreka, s tri dni staro brado in brežhibno uniformo. Nekaj mi pravi, da mu pogled, skrit za sončnimi očali, neprestano bega, ter da se za zreliimi in polnimi ustnicami skrivajo porumeneli, bolni zobje.

Vprašanje, ki nam ga postavi polkovnik, je preprosto: Bi se pridružili sloviti tujski legiji?

Moja ruska prijatelja se nemudoma postavita v pozor, jaz pa naredim eno najlepših piruet v življenju. Zasukam se na petah in brez pozdrava zapustim pisarno. Star sem osemindvajset let in sem že služil v Jugoslovanski ljudski armadi, potem pa še v pokojni bosanski vojski. Do grla sem sit orožja in zastav, neskončnih noči, ki grizejo v dlani, ter vijoličastih juter, ki se začnejo s sovražnikovimi granatami. Nikoli več nočem slišati nobenega povelja, nobenih krikov ranjencev. Nikoli več nočem videti polzenja črne

krvi po kolenih otroka vojaka, ki osuplo, molče umira. Nočem več gledati golega okostja rojstne hiše, ki jo je porušil tank, psov, ki se jim meša od lakote, svinčenega dežja, ki pada, pada, pada na naše jarke ...

Ne morem več piti usmrajene vode in jesti neslanega riža, nositi zastave in čelade; nikoli več nočem čistiti puške in preštrevati nabojev – črvičkov smrti, ki se hranijo z maščobo in mišicami, s krvjo in slino naših bodočih žrtev ...

Povzpnem se po stopnicah, prečkam hodnik in vstopim v *svojo sobo*. Ležem na posteljo. Potem sežem z roko navzdol in zatipam svojo novo, brez dvoma veličastno zbirko z naslovom *Jaguar, februar, marec, april ...*

Dolgo, celo večnost, se poglobljam v lastne verze. In to mi vlije novo upanje ter pogum.

Zaboga, pesnik sem! Zaprem zvezek in si odejo povlečem do brade. Vse teče, vse je v redu. Moji zavezniki, moji sveti zavetniki Prévert, Camus, Celan in Pound so spet tu. Ničesar se mi ni treba bati.

Lani sem bil še malce samovšečen, letos pa sem perfekten.

4

Zdravnik si sname očala in si dolgo mane koren nosu. Pred seboj imam vitkega, zagorelega, spočitega možaka z okretnimi gibi nekdanjega tenisača. Nosi negovano bradico, žlahten in drag parfum ter brezhibno, po meri izdelano tridelno obleko. Njegovo pisarno je, si predstavljam, zasnoval kakšen slaven notranji oblikovalec: dolga miza, obdana s stoli, skoraj prazna črna knjižna polica, na stenah nekaj abstraktnih slik. Vse drugo je v oči bijoče bele barve.

»PTSM,« reče in se odkašlja, »posttravmatska stresna motnja. Odloženega tipa. Se pravi, da je od travmatskega dogodka do nastopa simptomov minilo najmanj šest mesecev.«

»Nemogoče,« odvrnem, »tak sem bil že pred vojno.«

»Takole,« nadaljuje zdravnik, »predpisal sem vam KVT za PTSM.«

»?«

»Kognitivno-vedenjsko terapijo. Učinkovitost KVT pri zdravljenju PTSM potrjujejo rezultati več kontroliranih kliničnih študij. S KVT smo pri žrtvah različnih vrst travmatskih dogodkov na splošno uspešni v šestdeset do sedemdeset odstotkih primerov. KVT naj bi bila danes

dejansko najboljši psihoterapevtski pristop za obravnavo PTSM. Torej tisti, ki daje najboljše rezultate, omogoča zmanjšanje in ublažitev simptomov oziroma popolno okrevanje.«

»Ampak jaz sem samo malce disleksičen in ...«

»Da, da, seveda,« me prekine, »saj bo šlo, boste videli.«

*

Iz ordinacije odidem še bolj nervozen kot takrat, ko sem vanjo vstopil. Zdravnikova umirjena samozavest in besednjak, ves tisti medicinski žargon, imata bore malo skupnega z nedoumljivim *spleenom*, ki me preplavlja.

Usedem se v bife in naročim kavo.

Od prijateljev in mest, ki jih imam rad, sem se že poslovil, si rečem. Vendar se od njih še nisem zares ločil. Morda zato, ker do prave ločitve še ne more priti. Ljudje, s katerimi smo živeli, so mi sami: mi sami smo naša zgodba. Ločitev bi bila možna samo, če bi iz te zgodbe lahko vsaj za hip izstopili.

*

Sicer pa vem, kaj je povzročilo mojo PTSM. Lahko navedem celo datum, osemnajsti maj 1992, in uro, nekega spokojnega, modrega in jasnega, skoraj prosojnega popoldneva. S tremi soborci sedimo pred neko porušeno hišo. Pijemo kavni nadomestek, vročo rjavkasto brozgo, ki si jo delimo po ustaljenem obredu: vsak naredi požirek, nakar skodelico poda sosedu. Okoli nas vlada poseben mir, ki nastopi po bitki. Pomlad je lepa in brezmadežna,

ne zaveda se naše umazane vojne. Ose, divje čebele in muhe se zapleteno, skoraj čarobno sukajo v veličastnem zračnem baletu. Celó nekaj vrabcev je, pernatih madežev, ki trepetajo v žarečem soncu. Kakšnih deset metrov stran se neka deklica igra z rečmi, ki jih odrasli ne moremo videti. Pred seboj drži kos lesa, ki je najbrž postal nekaj čudežnega: letalo, angel ali celo prijateljica. Poznam jo, kličemo jo Alma. Sedem let je stara in živi od presenetljive in nezanesljive miloščine pijancev, ki jim po kavarnah prodaja rože ter svoj otroški nasmeh. Naenkrat opazim, da neslišno pade. Ne zgane se več. To je malce nenavadno: otrok, ki pade, ponavadi vstane ali plane v jok, mala Alma pa se ne gane. Ko pridemo do nje, vidimo, zakaj. Ena sama krogla, ki jo je iz hribov izstrelil neki ostrostrelec, je marljivo, brezskrbno cigančico zadela naravnost v vrat. Njeno telesce leži v naravnem položaju, kot bi spalo. Kri, ki ponika v tla okoli nje, je kot kamen za vratom vseh nas, te preklete države in te jebene vojne.

*

Že naslednji dan začnem v domu vaditi pozabljanje. Najprej živih bitij, potem stvari. Najprej ljubezni in potem sovraštva. Sestavim kot reka dolg seznam imen in priimkov, ki jih moram pozabiti. Zapišem si svoje ljubezni, sosede, sošolce z gimnazije in tovariše iz vojske. Bratrance, prvo knjigo, ki sem jo objavil v Jugoslaviji, mamin pogreb, naše nogometne tekme, drevesa in gozdove, deževja in zvezde ...

Vse hočem izbrisati s krpo, namočeno v pozabi.

Nisem pripravljen, pot je še dolga. Vem, da moje novo življenje v Franciji zahteva močan značaj in zradiran

spomin. Ves pobit sedim na postelji. Pred sabo imam svoje šolske zvezke in vse kulije, podobne črnim in rdečim sardinam. Vem, da je moja odrešitev, moja kognitivno-vedenjska terapija, lahko samo eno: pisanje.

Čim prej se moram naučiti francoščine. Tako bo vsa bolečina za vedno ostala v mojem maternem jeziku.

Vzamem zvezek in si ga previdno položim na kolena. Nato pograbim rdeč kuli in z velikimi črkami napišem naslov: *Kronika pozabljenih*.

5

Med prvo učno uro udeleženci, torej kakšnih petnajst beguncev – peščica Iračanov (sami moški, niti ene ženske), polkovnik neke padle afriške diktature, nekaj somalskih družin in jaz, največji up sodobne jugoslovanske književnosti, izpolnjujemo vprašalnik. Zdi se mi, da sem pravilno navedel priimek, ime, datum in kraj rojstva.

Pri rubriki *Vaši načrti v Franciji* pa učiteljica francoščine potrebuje pojasnilo:

»*Concours*, napisali ste *concours*, ne razumem.« Ni ji jasno, kakšen natečaj imam v mislih.

»Nisem napisal *concours*, ampak Goncourt.«

»A kar Goncourt!« se začudi.

»Ja, Goncourt.«

»No, potem pa veliko sreče,« zavzdihne, »ampak medtem ko čakate na Goncourta, vam moram povedati, da ste v francoščini popolnoma nepismeni.«

Tako veselo in navihano se začne moje učenje prelepega francoskega jezika.

*

Naslednji teden se naučimo silno pomembnega stavka:
Kje je pošta?

»Kje je pošta?« reče učiteljica, in mi, vsak s svojim naglasom ter z brezmejno vnemo, ponovimo: *Kjeeee jeeee pooooštaaa?*

Naslednji dan in nekaj dni pozneje smo še vedno tam: *Kje je pošta?*

Učimo se tudi glagole in slovnico. Ničesar ne razumem, vendar komaj čakam, da odkrijem prave stavke. Da bom lahko končno lastnoročno prevedel svojo dolgo nadrealistično, a pripovedno, revolucionarno in lucidno pesem v prozi z naslovom *Moja duša je volk samotar, ki grize gume vaših luksuznih avtomobilov*.

»Gospa,« se v zasilni angleščini pozanimam po desetih dneh *kjejepošte*, »bomo kdaj predelali še kaj?«

»Najbrž,« odvrne, »a za enkrat je nujno, da vsi, ponavljam, *vs*, razumejo tole naše vprašanje ...«

Ni kaj, treba se bo znajti drugače.

Odpravim se v mesto, se usedem na klopco.

Kaj pa, če bi si našel dekle, kot se šika, zaresno francosko punco?

V proslavitev tega sklepa si kupim steklenico zaresnega rdečega vina.

*

Po lastnih merilih sem čeden moški: meter petindevetdeset, modrih oči, srednje dolgih las, vitek, nadarjen in inteligenčen. Po drugi strani pa mi je jasno, da sem tudi slabo oblečen, reven, nepismen v francoščini, begunec in brez dokumentov. Potrebujem torej boemsko punco, eno tistih, ki jim ni mar za materialne stvari, kot so hiša, avto, počitnice, kino, zabava in hrana.

Na dan, ko pride naša *plača* (nekaj sto frankov, ki jih prosilec za azil namenja francoska država), se z avtobusom odpeljem v center mesta. Zaljubljam se tako pogosto, da je prav nevzdržno. Samo v avtobusu: v rjavolasko z milim obrazom madone na sedežu pred mojim, ali v punco, ki stoji, si k prsim prižema učbenike za drugi letnik prava ter, medtem ko ji dojke v nepravilnem ritmu tresljajev razpenjajo bluzo, zasanjano in s priprtimi očmi ponavlja vse, kar se je naučila od začetka študijskega leta. Ali, proti koncu vožnje, v zrelejšo gospo, meščanko v dragih škorenjcih, ki se tesno oprijemajo njenih gležnjev in ji krivijo hrbet v popoln, čuten *s*.

Ko sedim v baru, neskončno dolgo srkam svoj espresso. Pišem pesem v prozi in bežno pogledujem v svet, kamor ne spadam.

6

Najprej zagledam njen hrbet, nato dolge lase, spete v visoko figo. Medtem ko se s komolci naslanjam na šank, opazim tudi bel tilnik, krepka ramena in elegantno obleko, ki komaj zakriva opojnost njenih bokov. Petek zvečer je, prišla je s prijateljicami, jaz pa zamorjeno boljčim v svoje sparjeno pivo. Njeno telo je ladja, zasidrana tik ob meni, njen parfum vaba. Kapljice potu, ki ji mezijo s tilnika, me spominjajo na veličastno konstelacijo vlažnih zvezd.

Izpraznim kozarec, dvignem roko in jo nežno položim na njeno ramo. Na moje presenečenje njena koža, sapa, telo in boki privolijo. Njen profil, nato ves obraz, rdeč nasmeh in škilast pogled se kot po čudežu prelevijo v ženstven *da*.

»Noč,« se mi nasmehne, »se lahko začne tukaj.«

*

Isabelle je podobna škilastemu angelu, zaliti Mona Lizi, ki se ji po žilah pretaka nekaj španske in nekaj republikanske krvi. Na vršičkih njenih prsi okušam nekaj trpkega, kovinski okus po agrumih. Obilna je, a še ne predebela, čeprav na njenih bokih opazim par maščobnih izboklinic, na stegnih pa malce bolj grobo kožo. Isabelle ima tanke

prste, njena dlan je egipčanska, mačja. Premika se kot barka, pijano in široko razprtih oči ... Njena krila so skoraj opolzka, kratka, črna ali rdeča; močnemu, a hkrati ženstvenemu rubensovskemu telesu se prilagajo kot roka-vica. Isabelle je lastnica raznih svilenih rut in ponaredkov afriških uhanov, ustnice pa ima namazane z živo, špansko rdečo. Ni prostaška. Ko je doma in brez ličil, je podobna prezgodaj dozoreli punčki, ki v resnici še ne ve, kaj početi s svojo novo anatomijo.

Razumeva se slabo, sam ne govorim veliko, ona pa mi kar naprej očita, da sem odsoten:

»Ne vem, kje si, ampak tukaj te ni. Problem je v tem, da te ni niti kje drugje. Preprosto odsoten si. In hladen. Hladen kot pepel.«

*

V njeni garsonjeri je polička s knjigami. Na pamet, fonetično in brez pravega razumevanja, se učim bridkosti francoskih pesnikov. Pozno zvečer ob pivu recitiram z barbarskim naglasom: »*Jok solzá na dnu srca / kot zvok dežja nad mestom; / katera bol mi zna / prebosti dno srca?*«

Isabelle se zasmee s celim telesom, ki je golo, lenobno, že napol speče po seksu.

»Kakšen medved,« zamrmra, »ti si pravi balkanski medved.«

»*Spomni se, Barbara,*« zarjovem, »*kar naprej je deževalo na Brest tisti dan / in ti si šla nasmejana / razigrana pokapljana oprana,*« in Isabelle bruhne v še glasnejši krohot.